

id non significat ipsam actuari multiplici et composito *esse*; sed solum significat ipsam conflari ex partibus essentialibus, quae ad unitatem essendi evehuntur per *esse* quoddam simplex et unum; et sic diversae partes substantiales coagmentatae unico essendi actu, constituunt ens et unum per se et simpliciter. Huic doctrinae apprimè concinit Angelicus Doctor inquis: « *Esse neque participat aliquid ut eius ratio constituatur ex multis, neque habet aliquid extraneum admixtum ... et ideo ipsum esse non est compositum* » (1).

Substantiae compositae, quae visibilem pulcherrimamque mundi fabricam constituunt, imperfectiorem, multoque magis limitatam sibi vindicant essentiam, ideoque postremum occupant in entium gradibus locum. Cum autem obiectum proprium et directum humani intellectus sit quidditas substantiarum materialium absolute considerata, idest abstracta a principiis materialibus et individuantibus, quae eam determinant ad esse huius vel illius singularis corporei, primum est intelligere quanti momenti sit accuratius investigare et rite determinare naturam et proprietates essentiae rerum visibilium. Sic enim scientia nostra quae directe circa ipsas versatur, in tuto collocari poterit, et mature liberari tum a veterum, tum a recentiorum oppugnationibus, qui, relicta bene constituta Peripateticorum philosophia, vel concedunt in sensismum Heracliti, Cratylī, Democriti, et Lockii, et docent, nos nihil absoluti, necessarij, et immutabilis cognoscere in rebus sensibilibus et corruptibilibus, quae sunt in perpetuo fluxu; vel labuntur in idealismum Platonis, et plurium recentiorum, qui Cartesio studentes, negant scientiam nostram versari circa reales essentias, quae subsistunt in singularibus visibilibus, quae a nobis tractantur sensibus. Primi scientiam omnem subvertunt, quae versatur circa necessaria; posteriores decernunt nos non cognoscere res, sed ideas rerum, et sic omnem valorem realem et obiectivum scientiae nostrae subtrahunt; quare tum primi tum secundi tandem aliquando in purum putumque ruunt scepticismum, ut luctuosa testatur veteris recentisque philosophiae historia. Quae cum ita habeant, non erit supervacaneum recentiorum philosophorum errores circa essentias rerum visibilium breviter recensere et refellere, veramque hac super re exponere et confirmare doctrinam.

ARTICULUS IV.

DE ESSENTIIS SUBSTANTIARUM COMPOSITARUM.

MULTIPLEX RECENTIORUM ERROR. Et primo nobis occurrit ex Sensistarum familia Lockius, cui adstipulatur eius discipulus Condillachus, qui doctrinam de rerum visibilium essentia tum in se

(1) Opusc. in BOETIUM, *De hebdom.* lect. 2.

et ontologicae, tum relate ad cognitionem nostram consideratis, radicitus subvertit. Lockius quippe docet, res omnes visibiles et corporatas constitui et coalescere ex proprietatibus et diversis qualitatibus, quae iuxta ipsum componunt essentiam rei *realem* quam cum rei existentia, et singularitate confundit (1). Praeter essentias reales tuetur anglus philosophus, dari essentias *nominales*, quae ad rerum constitutionem nullo pacto spectant; sed sunt unice opus et figmentum rationis humanae, quae res omnes singulares et existentes arbitratu suo ad quasdam revocat classes, quas communibus vocabulis designat. Quare notiones universales non suat, nisi nomina, quibus nihil reale respondet extra intellectum; et sic revocat commentum Nominalium, qui conceptibus universalibus omnem obiectivum valorem subtrahentes, scientiam ipsam, quae est de universalibus et necessariis e medio sustulerunt. Nominalium errori concinens Lockius et veterum Sensistarum ignobilem renovans philosophandi rationem, proficitur, intellectum nostrum non cognoscere nisi essentias rerum nominales ab ipso fabricatas, quae a Scholasticis dictae fuerunt genera, et species: de realitate autem rerum iuxta Lockium intellectus nihil cognoscit, nisi sensibiles et externas proprietates, quas sensibus cernit; cum intellectui intrinseca rei constitutio seu proprietates intrinsece rem constituentes, quas medicus britannus reales essentias vocat, sint omnino imperviae et prorsus ignotae.

Quare integra Lockii hac de re doctrina sic summam proponi potest. Res visibiles coalescunt ex variis proprietatibus, quae constituunt intrinsece earum realem essentiam. Intellectus noster applicando ad libitum eadem nomina pluribus rebus similibus quoad extrinseca accidentia, efformat essentias nominales; nempe genera et species, et has tantum cognoscit, cum penitus ignoret intrinseca et realia rerum constitutiva, nempe essentias reales. Hac doctrina innoxius Lockius contendit, demonstrari haud posse materiam esse incapacem cognitionis. Giobertius Lockii sententiam ex parte amplexus est, et essentias nominales nuncupavit *rationales*, fassusque est essentias reales non solum esse intellectui nostro ignotas, sed in se intelligibiles seu inexcogitabiles (2).

Cartesiani. Circa rerum essentias multipliciter peccatum est a Cartesio, et a nonnullis Cartesianis. Cartesius quippe, cui plures adstipulati sunt, confundens rerum existentiam cum earumdem essentia et quidditate; et insuper decernens dependere a libera et indifferenti voluntate Dei, nulla praesupposita idea exemplari in intellectu divino, ut res potius hanc vel illam sortitae sint naturam seu essentiam, consequenter docuit, essentias rerum esse omnino contingentes et muta-

(1) *Saggio sull'intelletto umano*, lib. III, cap. III.

(2) *Introd.* lib. I, cap. VIII, not. 2.

biles (1). Ex adverso nonnulli ex Cartesii schola magistro suo non adherent in eo quod tueatur naturas seu essentias rerum esse mutabiles utpote dependentes a divina voluntate; tamen adstipulantur Cartesio in eo quod doceat, realem et creatam essentiam non differere quicquam ab esse quod habet in hoc vel illo singulari corporeo. Quare defendunt essentias rerum ideales, nempe subsistentes in divino intellectu esse immutabiles, necessarias, et aeternas; essentias vero reales esse mutabiles, contingentes, et temporaneas. Sic vel in idealismum prolabantur docentes scientiam nostram non versari circa res extra nos in natura existentes, sed circa ideas rerum; vel scientiam nostram cum Heraclito, Democrito aliisque Sensistis fateantur oportet versari circa res mutabiles, corruptibiles, et in perpetuo fluxu positas.

Essentia realis et notionalis. Licet memorati errores tum Sensistarum, tum Idealistarum a nobis satis exposti sint in quaestionibus quas circa universalis agitavimus, in quibus accurate distinximus inter universalis prout denotant naturas seu essentias rerum, et universalis prout denotant intentiones; tamen non erit abs re hic pauca innere ad veritatem circa reales rerum compositarum essentias vindicandam. Sed antequam veras conclusiones stabiliamus, praestat sedulo distinguere inter realem, et intentionalem essentiae constitutionem.

Essentia ergo substantiarum compositarum, quae abstracta per intellectum a suis principiis materialibus et individuantibus constituitur eius obiectum proprium et proportionatum in statu unionis animae cum corpore, potest bifariam considerari, nimirum vel prout est composita in rerum natura ex partibus realiter distinctis quae sunt materia, et forma ex quibus efflorescit essentia realis. Vel spectari potest, prout subsistens in intellectu abstracta a conditionibus singularitatis subiicitur duplici conceptui vel intentioni universali, quarum una eam attingit sub ratione potentiali et indeterminata, quae dicitur genus; altera eam considerat sub ratione determinata et actuali, quae vocatur differentia: et sic efflorescit essentia intentionalis, nempe apprehensa ab intellectu per duplicem conceptum, unum communem, alterum differentialem. Haec essentia composita est ex duobus conceptibus seu notionibus quae diversimode unam eandemque rem expriment. Sic partes reales essentiae hominis sunt corpus et anima, quarum una non est altera; partes vero notionales sunt animal et rationale, sed tum animal tum rationale significant totum quod est homo, cum de toto praedicentur, licet hominem diversimode significant. Prima compositio dependet a compositione rei, secunda ortum habet ex imperfectione intellectus nostri: insuper id quod concipitur conceptu tum generico tum differentiali est in rebus, formalis vero ratio generis et

(1) In responsionibus ad sextas obiectiones, n. 2.

differentiae residet in intellectu; et ideo definitio ex genere et differentia realem rei essentiam exprimit (1).

Compositionem intentionalem essentiae sic dilucide evolvit S. Thomas: « Genus, et species, et differentia se habent proportionaliter ad materiam, formam, et compositum in natura; quamvis non sint idem cum illis; quia neque genus est materia, sed sumitur a materia, ut significans totum. Unde dicimus hominem esse animal rationale, et non ex animali et rationali; sicut dicimus eum esse ex anima et corpore. Ex corpore enim et anima dicitur esse homo, sicut ex duobus rebus quaedam tertia res constituta, quae neutra illarum est. Homo enim neque est anima, neque corpus. Sed si homo aliquo modo ex animali, et rationali dicitur esse, non erit sicut res tertia ex duobus rebus, sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus. Intellectus enim animalis est sine determinatione formae specialis naturam exprimens rei ex eo quod est materiale respectu ultimae perfectionis. Intellectus autem huius differentiae rationalis consistit in determinatione formae specialis; ex quibus duobus intellectibus constituitur intellectus speciei vel definitionis » (2).

PROPOSITIO I.

Essentia seu quidditas substantialis rerum visibilium et materialium non coalescit ex cumulo qualitatum ignota ratione coexistentium, sed est aliquid reale a qualitatibus distinctum, quod ab intellectu nostro vere cognoscitur. Quare rerum essentiae non omnes sunt nobis ignotae.

Nota. Haec propositio vix probatione eget, cum sit evidens ex ipsis terminis: nihilominus adstruitur et declaratur contra Lockium, et Sensistas plerosque, qui Lockio operam dantes decernunt cum ipso, intellectionem nostram revocari ad sensationem transformatam, et non percipere in rebus nisi id quod a sensu deprehenditur, nimirum accidentia et qualitates sensibiles, ex quibus corpora coagmentantur; et cum huiusmodi qualitates simul coexistant et component rem seu rei essentiam ratione intellectui nostro impervia, duo deducunt: 1) rerum quidditatem substantialem non esse quiddam realiter distinctum a qualitatibus sensibilibus, ideoque substantiam a nobis conceptam ut primum subiectum accidentium esse figmentum mentis; et 2) consequenter nos ignorare reales rerum essentias, quia ignoramus quo pacto qualitates inter se sociatae constituent naturam rei (3).

(1) Cf. S. THOM. Q. Q. DD. De Pot. q. 1, a. 1 ad 10, ubi eleganter explicat quomodo intellectui respondeat aliquid in re immediate vel mediate.

(2) Opuse. De ente et essentia, cap. III; cf. totum caput.

(3) LOCKE, Saggio sull'intelletto umano, lib. II, cap. XXIII.

Prob. 1.^a pars, nempe quidditatem substantialem non esse cumulum accidentium. Etenim essentia substantialis illam realitatem denotat secundum quam aliqua res primo et simpliciter est in se et subsistit extra causas: accidens contra seu qualitas aliquid denotat, quod rem non constituit, sed rei iam constitutæ et subsistenti advenire intelligitur. Atqui quod advenit rei iam constitutæ in primo esse, non potest pertinere ad eius primam constitutionem. Ergo quidditas substantialis seu realis essentia non potest sine conceptuum pugna constitui ex congerie qualitatuum.

Ut hæc argumentandi ratio illustrior evadat, et sub alia proponatur forma, animo reputandum est qualitatem denotare relationem aliquam alicuius formæ advenientis ad subiectum quod ab ipsa determinatur et qualificatur, ideoque omnis qualitas necessario præsupponit aliquid subiectum cui inhaeret. Atqui evidens est non posse admitti aliquid quod inest alicui subiecto, nisi admittatur aliquid subiectum in se consistens et alteri non inhaerens, ni velimus procedere in infinitum: hoc autem primum subiectum dicimus substantialem quidditatem. Ergo conceptus substantialis essentiae exprimit aliquid omnino reale et a qualitatibus et accidentibus prorsus distinctum.

Arg. 2.um Conceptus et nomen quidditatis substantialis seu substantiæ ex communi hominum sensu et ipsorum Sensistarum, quando ut homines loquuntur, illud exprimit quod est fundamentum omnis realitatis existentis in rerum natura, nempe primam rei realitatem quæ in se subsistit et non inest alteri; cum *in se* necessario præsupponat primum esse. Atqui si huiusmodi conceptus exhiberet aliquid commentitium, omnis rerum realitas in mundo corrueret. Ergo conceptus quidditatis substantialis exhibet aliquid maxime reale et prorsus distinctum a conceptu quidditatis inhaerentis et habentis esse in alio, id est a conceptu qualitatibus, accidentibus, seu proprietatibus. Et re sane vera nisi in Scepticorum castris militare velimus, fateri debemus, res quæ sensus nostros percellunt esse aliquid reale in semet subsistens. Cum autem hic sit genuinus substantiæ conceptus, iure concludimus, conceptum substantiæ præseferre aliquid reale et ratum, et non a mente nostra fabricatum et depictum, quemadmodum comminiscitur Lockius. Quare frustra sunt, et pugnancia secum loquentes vocabula abutuntur, qui rem aliquam existentem ex meris qualitatibus concretam describunt. Neque ab ipsis, licet alias dicendi formulas adhibeant, latum unguem discedunt omnes Cartesiani qui uno ore contendunt essentiam substantiarum materialium consistere in extensione quæ est primum accidens corporalis naturæ; et ideo perperam admodum permiscet corpus mathematicum cum corpore naturali.

Prob. 2.^a pars, nempe intellectum nostrum vere et certo cognoscere reales rerum visibilibus naturas. Equidem nullus homo rationis compos dubitabit nos clarissime concipere quasdam formales

differentias, quæ varias res constituunt in determinato entium gradu a ceteris entibus distincto, quæque sunt principium primum et fons ex quo proprietates et peculiare agendi rationes profluunt. Atqui hæc formales differentiæ constituunt rerum visibilibus reales essentias, cum in rebus reperiantur independentes a nostro intellectu, nimirum sive eas cogitemus, sive secus. Ergo nos cognoscimus reales rerum essentias et naturas. Sic omnes homines in eo conveniunt quod bruta animantia a plantis secernantur, quia bruta sentiunt, non vero plantæ; et vicissim plantæ differant a corporibus inanimis, quia plantæ vitam vegetabilem habent, quæ destituuntur corpora inorganica.

Arg. 2.um Nos sæpe iudicia proferimus, et substantiis materialibus tribuimus prædicata essentialia. Atqui huiusmodi iudicia proferre non possemus, nisi rerum reales essentiae essent nobis notæ. Ergo non omnes reales rerum essentias ignoramus. Maior in promptu est ex definitionibus quas definitis attribuimus, cum definitio quidditatem rei explicet. Sic quando hoc iudicium proferimus: *Homo est animal rationale*, homini tribuimus prædicata essentialia, nam hominis essentia in eo sita est, ut sit animal ratione præditum. Minor per hoc suadet, quod ea quæ a nobis per iudicium de rebus prædicantur, in rebus esse debent, secus iudicium esset falsum; insuper debent esse cognita a nobis evidenter, secus iudicium esset temere et cobeco modo prolatum.

Confirmatur. Cum obiectum intellectus nostri sit aliquid necessarium et immobile, nam scientia est de necessariis et immobilibus; et cum hoc obiectum debeat esse aliquid reale, nam scientia nostra, et maxime Metaphysica est scientia realissima, si intellectus non cognoscit reales rerum essentias, nihil de rebus cognoscere dicendum est. Sic ad absolutum scepticismum lata patebit via, et homo ad brutorum animantium conditionem deprimeretur, quæ illud unum cognoscunt, quod sensibus tractant; et consequenter nihil appetunt nisi sensibilia et materialia.

Scholion. Ad perfectam huius quæstionis intelligentiam, et ad vitandas æquivocationes quædam præ oculis habenda sunt. Et primo quidem aliud est asserere, intellectum humanum quasdam reales rerum visibilibus essentias cognoscere; et aliud omnes rerum essentias perceptas habere. Primum est verissimum; alterum est a veritate longissimum, cum tot sint in mundo diversæ rerum species, quarum naturas et proprietates oppido ignoramus.

Iterum aliud est rerum essentias cognoscere cognitione quadam confusa et imperfecta; aliud est illas percipere cognitione distincta et perfecta. Prima cognitio est immediata, et habetur per speciem abstractam a phantasmatis, nempe a singularibus corporeis, quorum similitudo est in anima sensibili; et hoc sensu quidditas substantialis rerum materialium dicitur primum, proprium, et proportionatum obie-

cum intellectus nostri in statu unionis animae cum corpore. Secunda notitia est mediata, argutiva, et a posteriori, secundum quam intellectus per cognitionem proprietatum, passionum, et propriae operationis argumentando sibi comparat definitam et distinctam alicuius substantiae cognitionem; et sic dicimur naturas rerum cognoscere per effectus, seu operationes, seu phaenomena, quae sunt nobis magis nota.

Attamen cum intellectus ex propria operatione concludendo intelligit substantialem essentiam alicuius rei, non arguit ex facto illius operationis vel phaenomeni per sensum apprehenso; sed ex natura et quidditate eiusdem per intellectum cognita et abstracta a facto sensibili et singulari deducit naturam et quidditatem principii substantialis, ex quo illa operatio dimanat; et sic natura effectus manifestat naturam et essentiam causae. Non enim ex eo quod anima humana intelligit, concludimus eam esse immaterialem; sed ex eo quod operatio intellectiva, quae fluit ab anima, supergreditur quamlibet perfectionem substantiae materialis, rite concludimus, eam non posse proficisci, nisi a substantia spirituali; ideoque animam intellectivam esse spiritualem (1).

PROPOSITIO II.

Essentiae reales rerum visibilium sunt per se immutabiles et necessariae; mutabilitatem et contingentiam induunt ratione subiecti in quo esse habent. Dicuntur autem aeternae, quatenus in se spectatae non mensurantur tempore.

Nota 1.º Quidditas substantialis rerum visibilium potest considerari: vel prout habet esse in singularibus materialibus; vel prout habet esse in nostro intellectu; vel demum absolute in suis praedicatis quidditativis prout praescindit a quolibet esse, ita ut non fiat praecisio alicuius eorum, quemadmodum exposuimus in tractatu de universalibus (2). Cum autem in hoc ultimo sensu huiusmodi quidditas sit id quod primo et directe intelligitur ab intellectu nostro, et cum intellectus et scientia sit de universalibus incorruptilibus et necessariis, merito quaeri potest quomodo rerum essentiae dicendae sint immutabiles et necessariae.

Duplex error. Philosophi in hac materia, posthabitis secundariis sententiis, in duos oppositos ivere errores. Quidam enim veterum Materialistarum ritu, solas causas materiales in rebus admitcentes, et intellectum cum sensu male permiscentes tuiti sunt essentias

(1) S. Thom. *De ente et essentia*, cap. VI; *De Anima*, lib. I, lect. 1.

(2) Cf. quae diximus, *Log. mai.* q. 1, a. 5, pag. 164.

rerum esse per se mutabiles, corruptibiles, et contingentes, et sic cognosci ab intellectu nostro. Hoc placitum subvertit ipsum scientiae nomen; nam scientia est de necessariis et immutabilibus. Alii contra ut scientiam aliquo modo in tuto ponerent, convenientes cum primis in eo quod decernunt essentias reales non differre quicquam ab esse, quod habent in singularibus materialibus, ideoque per se esse corruptibiles et mutabiles, fatentur scientiam esse de essentis rerum necessariis et immutabilibus; sed hanc necessitatem attribuunt essentis idealibus et possibilibus, prout nempe sunt in ideis Dei exemplaribus, non vero essentis realibus, quae revera a nobis cognoscuntur. Haec opinatio secundum rem omnino concinit cum sententia Platonis aientis, nos non cognoscere res, sed ideas et species rerum a rebus separatas; cum hoc tamen discrimine, quod Plato species illas et ideas ponebat in se subsistentes, isti contra eas ponunt subsistentes in intellectu divino. Sic alia via ruunt vel in ontologismum, vel in idealismum, et confundunt primum principium et universale fundamentum necessitatis omnium rerum, quod a nobis non cognoscitur nisi per ratiocinium et ab effectibus cum proxima et formali ratione, quae intrinseca est essentiae creatae, quaeque eam constituit extra Deum, et immediate a nobis cognoscitur.

Nota 2.º Diversa ratio necessitatis. Necessarium illud dicitur quod ita est, ut non possit non esse, vel aliter esse; et sic ex essendi necessitate oritur immutabilitas, et secundum diversam rationem necessitatis efflorescit diversa ratio immutabilitatis. Porro necessarium potest dici triplici potissimum modo. Quandoque dicitur absolute et independenter a qualibet hypothese vel externa causa, et tunc necessarium dicitur praedicatum essentiale, nempe consequens essentiam non solum ut principium formale vel materiale, sed etiam ut principium effectivum. Haec necessitas non competit nisi primo rerum omnium principio, nempe Deo, qui ita essentia sua est determinatus ad esse, ut non solum non habeat potentiam subiectivam ad non esse, sed neque potentiam logicam, quia est in essendo a quolibet independentens, et esse suum realiter identificatur cum essentia.

Quandoque necessarium dicitur partim hypotheticum, partim absolute; cum nimirum aliqua res habens esse participatum a Deo non habet in se potentiam subiectivam ad non esse, licet in essendi perseverantia dependeat a causa prima a qua esse accepit, ideoque iure dicitur habere potentiam obiectivam et logicam ad non esse. Haec necessitas est hypothetica relate ad universalem causam essendi, quia res dependenter a libera Dei voluntate habuit esse, et a Deo in esse conservatur; est autem absoluta relate ad principia proxima, nempe ad essentiam rei, quae est proximum, intrinsecum, et formale essendi principium. In hoc casu necessarium quemadmodum immutabile et incorruptibile est praedicatum consequens essentiam ut principium

formale et proximum, non ut principium effectivum (1). Haec essendi necessitas competit omnibus creaturis incorruptibilibus, quae licet habeant esse receptum in essentia, ideoque in essendo dependant a Deo, et consequenter habeant potentiam obiectivam et logicam ad non esse per potentiam quae inest in Creatore, ut eis det esse, vel desinat esse influere (2); nihilominus, cum non sint corruptioni obnoxiae, iure dicuntur non habere potentiam subiectivam et realem ad non esse.

Quandoque demum essendi necessitas dicitur solummodo hypothetice, quando nimirum res etiam comparata ad suas causas proximas, contingenter se habet ad illas, et consequenter dicitur esse in potentia subiectiva et reali ad non esse; sic si Petrus sedet, non potest non sedere, licet non sit necessarium Petrum sedere, cum libere sedeat: in hoc sensu saepe affirmat S. Thomas nullam rem ita esse contingentem ut aliquam necessitatem non habeat (3). Problema ergo de necessitate essentiarum quae esse habent in singularibus corporis, evidenter versatur circa necessitatem secundo sensu acceptam. Quare si quaestio ageretur de essentia formarum subsistentium, quae sunt omnino incorruptibiles, res esset perspicua ex ipsis terminis; verum cum agatur de substantiis compositis ex materia et forma, quae continuo et generantur et corrumpuntur, res facessit aliquid negotium, ut determinetur verus et legitimus sensus secundum quem essentiae dicuntur necessariae et immutabiles. Ex illis autem quae adnotata sunt facilis parata remanet via ad problema rite solvendum.

Prob. 1.^a pars, nimirum essentias esse *per se* necessariae et induere contingentiam secundum esse quod habent in singularibus. Si quidem si essentiae rerum materialium spectantur in sua realitate quidditativa abstracta a principiis eas individuantiis et determinantibus ad esse huius vel illius singularis, praeserunt aliquid omnino necessarium et immutabile; nempe principia essendi secundum quae aliqua res est, quae principia respondent causae exemplari seu aeternis rationibus, quae sunt in divino intellectu. Quod si spectantur secundum esse quod habent *singularitatem* in individuis per principia individuantia, tunc sunt obnoxiae corruptioni, quia sic pati possunt ab exterioribus agentibus, et corrumpi. Iam vero intellectus noster cum considerat essentias abstractas a principiis individuantiis, percipit solummodo earum realitatem quidditativam. Ergo essentiae rerum visibilibus per se et absolute consideratae, sunt necessariae, immutabiles, et incorruptibiles; induunt vero contingentiam, mutabilitatem, et cor-

(1) S. THOM. Q. Q. DD. De Anima, a. 14 ad 5.

(2) Contra gent. lib. II, cap. XXX.

(3) De necessitate quae est in rebus creatis sapientissime disputat S. THOMAS, Contra gent. loc. cit.

ruptibilitatem, prout sunt in hoc vel illo singulari. Sic et non aliter salvatur scientia, quae est de necessariis et incorruptibilibus, et simul realitas obiectiva nostrarum cognitionum, quae versantur non circa ideas rerum, sed circa reales naturas rerum absolute consideratas, prout praescindunt ab esse, quod habent individuatum in singularibus sensibilibus. Sic Aristoteles, quem fideliter sequitur et illustrat S. Thomas, extrema incommoda tum Sensistarum tum Idealistarum sapienter vitat, et mediam inter utrosque ingreditur viam decernens universalisa esse necessaria et incorruptibilia, et non esse realiter separata a sensibilibus, quemadmodum Platonicus profitebantur (1).

Cum doctrina a nobis in superiori argumento exposita non omnibus probetur, placet illam confirmare luculentissimo Angelici Doctoris testimonio, quod maximam lucem dare poterit aliis etiam quaestionibus ab eodem S. Doctore propositis et resolutis. En eius verba digna cedro: « Actiones sunt circa singularia, et singularium sunt omnes generationes. Universalisa enim non generantur nec moventur nisi per accidens, in quantum hoc singularibus competit. Homo enim generatur, hoc homine generato. Unde medicus non sanat hominem nisi per accidens; sed per se sanat Platonem aut Socratem aut aliquem hominem singulariter dictum, cui convenit esse hominem, vel accidit in quantum est curatus. Quamvis enim esse hominem per se conveniat Socrati, tamen curato et medicato per accidens convenit... Unde cum ars sit universalium, experientia singularium, si aliquis habet rationem sine experientia, erit quidem perfectus in hoc quod universale cognoscit; sed quia ignorat singulare, cum experimento careat, multoties in curando peccabit; quia curatio magis pertinet ad singulare, quam ad universale, cum ad hoc pertineat per se, ad illud per accidens » (2).

Prob. 2.^a pars, nempe essentias dici aeternas *negative* prout absolvuntur a tempore. Et primo quidem quod rerum essentias aeternitas ne participata quidem tribui possit, in perspicuis est ex eo quod res creatae a Deo productae fuerint in tempore, licet ab aeterno existerint in intellectu divino, tamquam in causa exemplari et agente per intellectum, quia res naturales comparantur ad intellectum divinum tamquam artificata ad artem. Uti enim rite monet Angelicus: « Ex hoc ipso quod quidditati esse attribuitur, non solum esse, sed ipsa quidditas creari dicitur, quia antequam esse habeat, nihil est nisi forte in intellectu Creantis » (3). Nihilominus essentiae a Deo conditae in tempore, si absolute in se spectantur, non mensurantur tempore; et cum a tempore absolvantur, dici quodammodo possunt

(1) Metaph. lib. VII, lect. 13 et 14.

(2) Metaph. lib. I, lect. 1 post medium.

(3) De Pot. q. 3, a. 5 ad 2.

aeternae saltem negative, idest non temporanae. Quod ita effici potest. Cum tempus definitur: *numerus motus secundum prius et posterius*, ea proprie mesurantur tempore quae subiecta sunt motui. Atqui essentiae rerum in se et absolute spectatae non subiciuntur motui, utpote immutabiles; sed proprie moventur secundum esse quod sortitae sunt in singularibus. Ergo essentiae rerum per se et absolute, nempe secundum quidditatem abstractam a principiis individuandis, absolvuntur a tempore. Rem ita declarat Aquinas: « Intellectus hominem in quantum est homo. Homini autem in quantum est homo accidit vel in praesenti vel in praeterito vel in futuro esse » (1).

Epilogus. Ea quae in propositione disputavimus, sic in brevem summam conferri possunt: Essendi necessitas, et consequenter immutabilitas vel dicitur omnino absolute, et tunc in ente quod dicitur necessarium non solum invenitur ratio formalis, sed quodammodo etiam efficiens suae necessitatis, et haec essendi necessitas competit solummodo enti quod est actus purissimus et ipsum esse subsistens; et hoc sensu Deus dicitur solus habere immortalitatem. Vel essendi necessitas dicitur partim hypotheticae, partim absolute, et haec necessitas essendi competit formis subsistentibus, quae in se habent causam formalem suae necessitatis, licet dependant a voluntate primae causae effectricis tum in eo quod esse receperint, tum in eo quod in esse conserventur. Vel aliquid dicitur necessarium eo quod spectatur in suis constitutivis essentialibus, quae sunt principia essendi iuxta ideam exemplarem in divino intellectu existentem, sed ita consideratur ut mens abstrahat ab esse vel non esse quod habet in subiecto singulari, et haec necessitas competit essentis rerum corruptibilium, quae sunt necessariae non ratione subsistentiae, sed abstractionis et mentalis separationis ab individuis. Vel demum aliquid dicitur necessarium mere hypotheticae, quia si est, non potest non esse. Proportionaliter dicendum de duratione.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º contra primam propositionem. Intellectus noster accipit cognitionem a sensibus. Atqui sensus non decepti in rebus nisi accidentia et proprietates. Ergo conceptus essentiae substantialis non est realis, sed commentitiis.

Resp. Dist. mai. Intellectus accipit cognitionem a sensu, ita ut sensus sit causa totalis intellectivae cognitionis, et consequenter intellectus non ultra se extendat ac sensus, *Neg.* Ita ut sensus sit causa partialis, instrumentalis, et materialis intellectiois, *Conc.*

(1) 1 p. q. 79, a. 6 ad 2.

Explico. Cum haec difficultas petatur a falsa doctrina, quam Lockius recentiorum Sensistarum coryphaeus tradit de origine et causis cognitionis intellectivae, explicari hic plene non potest. Sufficit nunc indicare fallaciam Lockii, qui ex primo errore alium concludit. Si enim unicus cognitionis intellectivae fons, et causa adaequata esset sensatio, profecto intellectus non posset sibi comparare conceptum substantiae, qui non suppediatur a sensibus, quorum est percipere exteriora accidentia; sed tunc intellectus a sensu haudquaquam differret, et cognitio intellectiva non longius progrediretur, quam cognitio sensitiva, cum passivum non possit esse perfectius ac nobilius suo adaequato activo. Sic enim homo de gradu deiceretur et ad beluarum conditionem deprimeretur, quod omnes nobiliores philosophi et melius de humana dignitate consulentes iure exprobrant Lockio eiusque doctrinae, quae ex Cartesianis fontibus ducta, tantam cladem intulit verae et probatae philosophiae, ut ipsum scientiae nomen penitus prouerit.

Oppon. 2.º cum ipso Lockio. Cum cogitamus essentiam substantialem nihil aliud apprehendimus, nisi cumulum et collectionem plurium qualitatum, quas per sensus percipimus. Atqui hic conceptus non exprimit realem essentiam rei. Ergo realis rei essentia est nobis ignota, ideoque conceptus substantiae non est realis.

Resp. Dist. mai. Cum formamus conceptum quidditatis abstractum a singularitate, apprehendimus cumulum qualitatum, *Neg.* Cum per reflexionem supra phantasma apprehendimus substantiam singularem, apprehendimus plures qualitates, *Subdist.* Apprehendimus substantiam affectam qualitibus, *Conc.* Solas qualitates, *Neg.*

Explico. Propositio maior uti ponitur a Lockio potest rotunde negari; nihilominus ad errorem Lockii refellendum assignavimus aliquem sensum verum, secundum quem posset sumi propositio, qui sensus erit a nobis explicandus, quando agemus de cognitione singularium materialium, quam sibi comparat intellectus noster. Nunc sufficit negare, intellectum nihil aliud apprehendere concipiendo naturas et essentias rerum, nisi congeriem quamdam accidentium.

Oppon. 3.º Intellectus noster ex cognitione accidentium assurgit ad cognitionem essentiae substantialis. Atqui accidentia non possunt nobis manifestare substantiam. Ergo intellectus noster non cognoscit essentiam substantialem.

Resp. Dist. mai. Ex cognitione qualitatum assurgimus ad quamlibet cognitionem essentiae substantialis, *Neg.* Ad cognitionem definitam et distinctam, *Conc.* *Dist. min.* Accidentia communia non possunt nos ducere ad distinctam cognitionem essentiae, *Conc.* Accidentia propria seu propriae passionis, *Neg.*

Explico. Declaratio patet ex iis quae adnotavimus in thesi. Licet enim in cognitione directa et confusa intellectus non cognoscat

essentias per accidentia prius cognita ab ipso, cum primum et proprium obiectum intellectus sit quidditas substantialis rerum materialium: tamen ipsa intellectus nostri imperfectio efficit, ut in cognoscendo ex effectibus procedamus ad causas, quia effectus sunt nobis magis noti. Iam vero ut effectus possit nos ducere ad propriam et definitam cognitionem causae requiritur ut effectus sit illius causae proprius, secus cognosceremus causam in communi, non quid sit illa determinata causa de qua ambigimus.

Oppon. 4.º contra secundam propositionem. Essentiae rerum materialium generantur, et corrumpuntur. Atqui quod oritur et occidit, habet subiectivam potentiam ad non esse, ideoque non habet necessitatem ortam ex intrinsicis principis. Ergo.

Resp. Dist. mai. Generantur et corrumpuntur prout habent esse in subiecto singulari, et ratione subiecti, *Conc.* Per se et independentem ab esse quod habent in singularibus, *Neg. Contradist. min.* et *Neg. cons.*

Explico. Difficultas abunde soluta est in thesi, praesertim ex verbis S. Thomae, ideoque recolantur ea, quae dicta sunt, et sic clare patebit assignata responsio. Semper prae oculis habeatur, nos loqui de essentia non prout subsistit in rerum natura, sed prout apprehenditur a nostro intellectu formante quidditatem et definitionem rerum. Quare intellectus, formando quidditatem, intelligit rem, quae est extra animam, sed non eo modo quo ipsa est extra animam; quia, uti crebro monuimus, modus intelligendi rem potest esse, et ut plurimum est plane diversus a modo quo res est; sic intelligimus materialia immaterialiter.

ARTICULUS V.

AN ESSENTIAE RERUM VISIBILIVM SINT COMPOSITAE ET DIVISIBILES.

QUAESTIO DEFINITUR. Ex iis, quae de diversis entium gradibus disputavimus liquet rerum creatarum essentias bipartitam habere divisionem. Quaedam enim sunt formae simplices et per se subsistentes, quaedam vero sunt compositae ex materia prima et forma substantiali; ideoque quaestio iam censi posset declarata et soluta. Siquidem essentiae rerum visibilium prout existunt in rerum natura, constant ex duplici principio, seu intrinseca causa, altera materiali, altera formali, quae realem compositionem faciunt; prout vero a nobis cognoscuntur, et definiuntur, coalescunt ex duabus intentionibus, seu conceptibus compositionem intentionalem efficientibus, quorum unus est conceptus generis, qui sumitur ab eo, quod materiale, et potentiale est in re, et alter est conceptus specificae differentiae, qui su-

mitur ab eo, quod est formale, et actuale in re. Ex adverso essentiae rerum invisibilium prout existunt extra intellectum, sunt formae omnino simplices; prout vero a nobis cognoscuntur et definiuntur, compositioni obnoxiae sunt.

Intellectus quippe noster ob suam imperfectionem apprehendit res simplices et spirituales ad modum essentiarum materialium et compositarum, et ipsas formas subsistentes definit per genus et differentiam ad modum quidditatis materialis. Hoc autem inter compositionem intentionalem, quae definit quidditatem compositam, et simplicem differt, quod in quidditatibus compositis intentio generis sumatur a materia, et intentio differentiae sumatur a forma; in quidditatibus autem simplicibus intentio generis sumitur a potentia, et intentio differentiae sumitur ab actu; quia substantiae simplices licet incompositae sint penes essentiam; componuntur nihilominus realiter ex potentia et actu, nempe ex essentia et esse. Sic tum primae tum secundae ordinabiles sunt in praedicamento per genera et differentias; licet aliter et aliter, quemadmodum sapientissime explicatur a S. Thoma (1).

Cartesiani. Doctrina nuper exposita quae ducta ab Aristotele in Peripateticis permansit, et ab illustribus Scholae Magistris, praesertim ab Angelico Doctore declarata et firmissimis septa fuit argumentis, coepit primum a quibusdam obscurari, et postmodum penitus subverti a Cartesio eiusque adstipulatoribus. Hi enim, rerum visibilium formis substantialibus e medio pulsatis, eorumdemque reali et ontologica constitutione labefactata, ipsam intentionalem rerum constitutionem a nostro intellectu profectam demoliti sunt; et sic Psychologiae una et Logicae cladi fuerunt. Inter materiam quippe et spiritum nihil esse medium rati, docuerunt res creatas distribui bifariam; nimirum in essentias corporales, et essentias spirituales. Utriusque creaturae essentiam decreverunt esse simplicem, et in unica proprietate positam; nempe essentiam spirituales in cogitatione, et essentiam materialem in extensione: sic nova haec et incredibilia in medium ferentes, phantasiae blanditi sunt, quae nihil supra corporum dimensiones et motiones cognoscit; sed universam bene constitutam philosophiam perturbabant.

Si enim essentia rerum corporalium in extensione consistit, evidentem consequitur essentias rerum visibilium nullo pacto esse inter se distinctas et diversas, cum extensio omnibus communis sit; ad summum discriminarentur ultra citroque per accidens. Confuso sic corpore mathematico cum corpore naturali et physico, ipsa natura pessumdatur, et species rerum non sunt nisi figmentum mentis, uti Lockius ex cartesianis placitis inferebat. Insuper omnes definitiones ex genere et differentia, quae nobis res visibiles patefaciunt, dicendae

(1) Opusc. *De ente et essentia*, cap. IV et VI.

sunt arbitrato nostro confictae. Demum unio animae humanae cum corpore evadit omnino accidentalis; et sic homo non erit una essentia seu natura composita ex anima et corpore; sed simplex aggregatum ex duabus naturis et substantiis.

Quaestio ulterius determinatur. Cum ergo creaturae visibiles sint substantiae essentialiter compositae ex materia et forma, et ex formarum diversitate habeant, ut specificè differant inter se, aliquid in seipsis possident in quo cum aliis conveniunt secundum univocam et genericam praedicationem, et aliquid per quod differunt, et una alteri secundum perfectionem praestat. Sic intellectus intelligendo et communem perfectionem et propriam cuiusque rei, efformat eius definitionem per genus et differentiam, et naturas seu species definiti clare cognoscit. Quare compositio realis est *reale et verum fundamentum* compositionis ex genere et differentia, quam intellectus operatur in essentis cognoscendis. Hinc essentiae rerum visibilium sunt compositae tum a parte rei, tum prout a nobis cognoscuntur; licet perfectio, quae notione generica apprehenditur, non sit realiter distincta a perfectione quae cognoscitur conceptu differentiali.

De divisibilitate essentiarum. Quae a nobis commemorata sunt de essentiarum compositione tum reali tum intentionali viam parant ad aliam quaestionem, quae investigat, num essentiae rerum visibilium dicendae sint divisibiles vel indivisibiles. Quaestioni sic simpliciter propositae responsio in promptu esset; cum enim huiusmodi essentiae sint compositae ex partibus tum realibus tum intentionalibus, evidenter secerni possunt in suas partes, vel per realem separationem, vel per analysim rationis; ideoque iuxta utramque compositionem geminae divisioni obnoxiae esse possunt. Verum enim quaestio haec agitur sensu admodum diverso. Investigari enim potest, an rerum visibilium species, quae diversos perfectionum gradus complectuntur per definitionem explicatas, ita sint indivisibiles, ut si aliquis gradus vel minimus ipsis subtrahatur vel alter addatur, statim mutetur species, et in aliam convertatur.

Hoc secundo sensu quaeritur potius, an species seu substantiae rerum sint *indivisibili*, ita ut suscipere nequeant magis et minus. Quapropter latenter paralogizant philosophi illi, qui ut compositionem essentiarum ex materia et forma e medio pellant, ex eo quod essentiae substantiales sint in indivisibili, nempe non suscipiant magis et minus, quin species intelligatur mutari, prave concludunt eas esse incompositas, et repugnare conclamant substantiam essentialiter compositam resultantem ex partibus essentialibus, seu ex substantiis incompositis. Esse quippe substantiam indivisibilem et incompositam idem prorsus est, ac esse formam simplicem et spiritualementem: ex adverso esse *in indivisibili* significat substantiam compositam ex tali materia et ex tali forma ita habere fixos et ratos perfectionum gradus, quos per prae-

dicata essentialia explicamus, ut si aliquis gradus tollatur vel addatur, iam species seu substantia mutetur: quae duo, uti leviter attendenti patet, sunt toto coelo diversa. Doctrinam mox declaratam hac concludimus propositione.

PROPOSITIO.

Essentiae rerum visibilium sunt realiter compositae, et unaquaeque earum varios complectitur perfectionis gradus diversos secundum rationem intelligibilem; ideoque tum realiter tum logice divisibiles sunt in partes unde constant. Dicuntur vero indivisibiles seu esse in indivisibili, quantum, qualibet separatione facta, vel additione, essentia seu species perimitur.

Prob. 1.^a pars. Et primo quidem, quod substantiae materiales et sensibiles sint essentialiter compositae ex principiis materialibus et formalibus, idest ex materia prima et forma substantiali, hoc late tamquam suo proprio loco vindicabitur in Philosophia naturali cum agemus de principiis naturae; sufficit nunc pauca summam attingere. I. In mundo visibili dantur perennes conversiones et mutationes unius substantiae in aliam: sic mineralia convertuntur in substantiam plantarum, quas nutriunt, plantae in substantiam animalium a quibus comeduntur. Iam vero substantiales corporum mutationes concipi nequeunt, quin corpora ex principio materiali et formali coagmentata intelligantur. II. Materialis substantia ex partibus composita, in quas per divisionem tribui potest, est ens per se unum, cum hoc in ipso substantiae conceptu includatur. Porro partium multiplicitas non potest evehi ad essendi unitatem, nisi partes coadunentur principio aliquo simplici ipsis afferente unicum esse simplex in quo multiplicitas partium materialium subsistat et in unum conflatur. Ergo.

Quod autem essentiae rerum visibilium coalescant ex variis perfectionum gradibus in qualibet earum secundum rationem intelligibilem distinctis secundum quos una alteri praestat essendi nobilitate, hoc rite consequitur realem compositionem ex materia et forma. Cum enim formae substantiales sint diversarum perfectionum, ita ut forma superior virtute in se contineat quiddam continet forma inferior, et aliquid amplius, ut post Philosophum loquitur S. Thomas, forma nobilior communicat materiae omnes perfectiones, quae communicantur a formis inferioribus, et aliquid amplius; et ita res visibiles specie distinguuntur per varios perfectionis gradus, quibus una alteram antevertit. Sic nobilissima formarum, quae est anima humana per suam simplicem realitatem virtualiter multiplicem ita unitur corpori organico illudque informat, ut per eam homo habeat, ut sit homo, animal,

vivum, corpus, substantia, et ens (1). His ita explicatis, sic concludi potest argumentum. In rebus visibilibus concretis ex materia et forma reperiuntur essentiae seu naturae, quae differunt specie, communicant autem in genere sive proximo sive saltem supremo, cum omnia substantia conveniant in genere substantiae, quae de ipsis univoce praedicatur. Atqui quae in quibusdam perfectionum gradibus consentiunt cum aliis, in quibusdam autem differunt, complecti debent plures perfectionum gradus. Ergo falsa omnino est Cartesianae opinio decernens, rerum essentias esse omnes simplices, easque in unica proprietate consistere, a qua ceterae dimanant.

Si enim, ut argumentum breviter evolvatur, res mundanae nihil inter se differrent, profecto unum idemque forent; contra si in nullo convenirent, nullo pariter nexu inter se tenerentur; quae duo maxime aliena sunt a veritate. Cartesianae ergo opinio ducit ad scepticismum, negationemque totius scientiae. Cum enim cognitio nostra versetur circa rerum essentias, si eas cognoscimus, eas definire pariter possumus, quia definitio quid sit res manifestat. Iam vero omnis definitio constat ex genere quod aliquid commune significat rei definitae cum aliis, et ex differentia quae designat quid res definita differat ab aliis. Quocirca si rerum definitiones verae sunt, et scientia nostra quiddam attingit, rerum visibilium essentiae debent esse compositae secundum rationem intelligibilem ex variis perfectionum gradibus, quae rationis distinctio proprium fundamentum habet in reali compositione ex materia et forma, et in diversitate formarum substantialium.

Hanc doctrinam ab Aristotele mutuam sapientissime versat S. Thomas, ex quo sufficit haec transferre: « In rebus compositis ex materia et forma genus sumitur a materia, et differentia a forma; ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima; sed secundum quod per formam recipit quoddam esse imperfectum et materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectum et materiale respectu hominis. Tamen illud duplex esse non est secundum aliam et aliam formam, sed secundum unam formam, quae homini dat non solum hoc quod est esse animal, sed hoc quod est esse hominem. Anima autem alterius animalis dat ei solum esse animal, unde animal commune non est unum numero, sed ratione tantum, quia non ab una et eadem forma homo est animal, et asinus » (2).

Prob. 2.^a pars, quae ponitur ut consecrarium primae. Cum enim omne compositum sive reale sive rationis tribui possit in partes ex quibus concretum est, consequitur evidenter essentias rerum visibilium esse divisibiles tum in partes quae conflant realem essentiam, tum in partes quae essentiam intentionalem componunt. Sic in qualibet

(1) S. THOM. QQ. DD. De spir. creaturis, a. 3.

(2) De spir. creaturis, a. 1 ad 24.

substantiali corruptione forma substantialis corrumpitur per accidens et separatur a materia ab ipsa informata, hinc realis essentia divisibilis est in partes; licet partes in quas dividitur, separatim non subsistant, cum divisio in partes subsistentes et eiusdem speciei procedat solummodo a quantitate. Nec minus evidens est essentiam intentionalem esse divisibilem per analysim rationis in partes definitionis, quarum una se habet ut actus, altera ut potentia ad efficiendum unum intellectum; nam genus et differentiae proportionaliter se habent ad materiam et ad formam in substantiis naturalibus. Rem sic enucleate proponit more suo Doctor Angelicus: « Est definitio divisibilis in duo; quorum unum se habet ut forma, aliud ut materia, ut superius dictum est. Et iterum, est in indivisibilia divisibilis. Divisio enim definitionis oportet quod per aliqua indivisibilia terminetur; non enim definitiones procedunt in infinitum. Puta si definitio hominis datur in animal et rationale, definitio animalis in animatum et sensibile, non procedet hoc in infinitum, cum non sit procedere in infinitum in causis materialibus et formalibus » (1).

Prob. 3.^a pars, nempe substantiales rerum essentias esse in indivisibili, licet compositae sint ex potentia et actu, quod eodem recidit ac si dicatur, essentiam substantialem haudquaquam recipere posse magis et minus, eo quod forma substantialis ex qua essentia speciem sortitur non possit intendi vel remitti. Ut enim utamur luculenta argumentatione, quam Angelicus Magister hac in re proponit, illud unde aliquid speciem sortitur, oportet esse firmum et stans et quasi indivisibile; nam, quaecumque ad illud attingunt, sub specie continentur, et e contra quaecumque ab illo recedunt vel in plus vel in minus, pertinent ad aliam speciem vel perfectiorem vel imperfectiorem, ideoque Philosophus species rerum comparat numeris in quibus additio vel diminutio variat species.

Quod si aliquae formae intelligantur intendi vel remitti, specie non mutata, hoc duplici ex causa ortum habere potest. Vel 1) quia speciem recipiunt non absolute, sed per ordinem ad aliud, ad quod habitudinem dicunt, et tunc diversificantur secundum seipsas in plus vel in minus; et nihilominus remanet eadem species propter unitatem termini ex quo specificantur: sic motus fit velocior vel tardior respectu eiusdem termini; sic etiam sanitas fit perfectior imperfectoque secundum diversas dispositiones consentaneas naturae animalis, in quibus ratio sanitatis reperitur. Vel 2) quia forma recipitur in aliquo subiecto actu existente, uti albedo, et quaedam aliae qualitates, et sic secundum diversam participationem subiecti, quod ab illa forma speciem non mutatur, intelligi potest forma habere magis et minus, cum tamen species eadem maneat.

(1) Metaph. lib. VIII, lect. 3.

Iam vero binae huiusmodi memoratae rationes in substantia locum habere non possunt, cum substantia neque habeat speciem per ordinem ad aliud, quippe designat aliquid absoluti, neque forma substantialis recipitur in aliquo subiecto speciem habente independenter ab ipsa, quodque diversimode valeat eam participare. Ergo iure concludimus, substantiam esse in indivisibili, nimirum non posse habere magis et minus, quia forma substantialis participari nequit secundum magis et minus; nam participans secundum ipsam sortitur speciem, et ideo Philosophus (*Met.* 8, text. 10) ait: « Sicut numerus non habet magis et minus, sic neque substantia quae est secundum speciem » (1).

Paucis: Forma tunc recipere potest magis et minus, cum vel recipit speciem per ordinem ad aliud, vel recipitur in subiecto iam in specie constituto. Atqui neutrum affirmari potest de forma substantiali. Ergo substantia non potest habere magis et minus, quin corrumpatur species, et alia efflorescat. Quare Angelicus Aristotelem explanans, haec ad rem nostram dilucide persequitur: « Dicit quod si aliquid addatur vel subtrahatur numero alicui, etiam sit minimum, non erit idem numerus secundum speciem. Minimum enim in numeris est unitas; quae si addatur in ternario, surgit quaternarius, qui est alia species numeri. Et si vero abstrahatur ab eodem, remanet binarius, qui est etiam alia species numeri. Et hoc ideo quia illa ultima differentia dat speciem numero. Et similiter est in definitionibus et in quodquidatesse, quod significat definitio; quia quocumque minimo addito vel ablato, est alia definitio, et alia natura speciei. Sic enim substantia animata sensibilis tantum est definitio animalis; cui si addas et rationale, constituis speciem hominis; si autem subtrahas sensibile, constituis speciem plantae, quia etiam ultima differentia dat speciem » (2).

Scholion. Quae a nobis mox disputata sunt, abunde suppeditant principia ad refellendos errores recentiorum Evolutionistarum, qui absurde propugnant species substantiarum corporatarum iugiter mutari, unamque converti in aliam. Haec doctrina ex veteri novoque materialismo exorta, species rerum penitus subvertit, uti suo loco videbimus, et toto coelo differt a sententia Aristotelico-Scholastica, quae generationes corruptionesque substantiales in rebus adstruit ortas ex compositione substantiali materiae et formae, ideoque mutationes unius substantiae in alias ruetur.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º cum Cartesianis. Primum principium essendi cuiuslibet rei, ex quo multa ordine quodam procedunt, non potest esse

(1) 1-2, q. 52, a. 1.

(2) *Metaph.* lib. VIII, lect. 3 versus finem.

nisi unum et indivisibile. Atqui cuiuslibet rei essentia est principium essendi ex quo multiplices dimanant proprietates. Ergo essentiae rerum sunt simplices et indivisibiles.

Resp. Dist. mai. Principium primum essendi non potest esse nisi unum, quod sit vel simplicitate vel compositione unum, *Conc.* Quod sit dumtaxat unum simplicitate, *Neg. Conc. min.* et *Neg. cons.*

Explico. Primum principium cuiuslibet rei, quod est essentia secundum quam res habet esse, et a qua multiplices rei proprietates ordine quodam intelliguntur dimanare, profecto debet esse unum; nam si multa ex multis procederent, ordo in ipsorum processu haudquam assignari posset. Verum unitas entis *per se* est duplex; alia enim est simplicitatis, et alia compositionis. Prima obtinet in illis entibus, quae habent essentiam simplicem, in qua esse recipitur, uti sunt formae spirituales et subsistentes. Secunda locum habet in entibus compositis, quae habent essentiam coalescentem ex materia et forma, in quibus esse non recipitur neque in materia neque in forma, sed in composito ex utraque. Porro in utroque casu essentia est aliquid unum ordinatum ad primum esse, ex qua exsurgit ens et unum *per se*; sed in primo essentia est principium essendi simplex, et efficit unum, quod est simplicitate unum; in secundo casu essentia est principium essendi compositum ex potentia et actu, idest ex materia et forma tamquam ex duobus principiis seu essentiis incompletis vel partibus essentialibus, quae actuatae unico et simplici esse substantiali efficiunt unum *per se*, quod est compositio unum. Sic et non aliter intelligi valet, cur quaedam substantiae creatae dicantur simplices, quaedam compositae, et quatenam sit essentialis differentia inter spiritus et corpora.

Oppon. 2.º Principia essentiae compositae inter se realiter distincta, sunt aliquid ens, ideoque vel substantia vel accidens; est enim adaequata divisio entis in substantiam et accidens. Atqui si principium essenziale est iam *per se* substantia, repugnat dari partes essentielles in ratione substantiae. Ergo substantiales essentiae rerum sunt simplices et indivisibiles.

Resp. Dist. mai. Principia essentiae seorsum spectata, sunt ens completum et subsistens, *Neg.* Sunt partes entis, nempe eius quod proprie et principaliter est, *Conc.* Iterum sunt substantia, idest reducuntur ad praedicamentum substantiae, *Conc.* Sunt formaliter in praedicamento substantiae, *Neg. Contradist. min.* Si principium essenziale est substantia completa et consequenter formaliter in praedicamento substantiae, *Conc.* Si est substantia incompleta, *Neg.*

Explico. Tametsi ens adaequate dividatur in substantiam et accidens, idest in decem praedicamenta, quorum primum pertinet ad substantiam, cetera novem ad accidentia; nihilominus ens dividitur etiam in potentiam et actum, et sic in genere substantiae habetur

essentialis compositio potentiae et actus, nempe materiae et formae. Quare substantiae visibiles componuntur ex partibus essentialibus, quarum unaquaeque reducitur ad substantiam, et iure dici potest substantia incompleta seu pars substantialis. Haec verissima doctrina implicite traditur ab ipsis adversariis cum substantiam tribuunt in simplicem et compositam: si enim substantia incompleta, seu pars substantialis repugnaret, nulla substantia vere dici posset composita in ipsa ratione substantiae, cum nulla res componat cum seipsa; sed dici ad summum deberet aggregatum substantiarum et entium, et tunc actum esset de unitate entis in homine: homo quippe non esset unum ens et una substantia, quod totam subvertit Anthropologiam.

Oppon. 3.º Essentiae rerum sunt indivisibili. Atqui quod est in indivisibili non potest constare ex partibus ipsum constituentibus. Ergo essentiae rerum materialium sunt simplices.

Resp. Dist. mai. Essentiae substantiales non suscipiunt magis et minus in ratione speciei, quia earum formae substantiales non possunt intendi vel remitti, *Conc.* Sunt in indivisibili quia constituuntur per unicam simplicem realitatem, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Solutio patet ex iis quae explicata sunt in thesi. Aristoteles quippe et post eum S. Thomas docent essentias substantiales omnes et quasdam formas accidentales esse in indivisibili, non quia respuunt compositionem; sed quia, uti vidimus, formae substantiales quae composito tribuunt speciem non possunt suscipere magis et minus propter rationes superius traditas. Formae vero accidentales licet subiecto non tribuant speciem; tamen quandoque recipiuntur in subiecto secundum rationem indivisibilem, et tunc etiam formae quaedam accidentales dicuntur esse in *indivisibili*, uti de numeris et de figuris docet Philosophus, et ideo species rerum comparat numeris et figuris (1).

(1) S. THOM. 1-2, q. 52, a. 1.

QUAESTIO III.

De praedicamento substantiae.

CONTINUATIO RERUM. Divisio entis in decem genera.

Ex prima divisione entis in potentiam et actum seu in essentiam et esse, immediate oritur alia divisio, secundum quam ens tribuitur in decem suprema rerum genera. Cum enim nomine entis intelligatur id quod habet esse, cumque aliqua res seu quidditas possit habere esse vel in se, vel in alio tamquam in subiecto, inde fit ut ens concretum ex essentia et esse generatim dividatur in substantiam et accidens secundum quod cuidam rei ex sua ratione debetur esse in se, vel in alio. Verum enim esse in se, quod est proprium substantiae, non habetur nisi uno modo, ideoque modus essendi substantiae non est nisi unus. Ex adverso esse in alio multipliciter dicitur, quia res quae in alio sibi vindicat esse, potest inhaerere subiecto, vel tamquam mensura intrinseca, vel ut determinatio qualificans, vel ut ordinans ad aliud, vel ut mensura extrinseca, et ita porro. Idcirco modus essendi accidentis multiplex est et varius, ita ut novem efflorescant rationes essendi accidentales, quibus si additur modus substantiae proprius, habentur decem suprema rerum genera.

De his generalibus essendi modis incipienda tractatio est, et in primis uberius explicatiusque disserendum de primo essendi modo, id est de substantia, quae est omnium aliarum categoriarum subiectum et fundamentum. Nam cum id quod est prius et nobilius in aliquo genere sit principium et causa cunctorum, quae participant rationem illius generis, substantia, quae in genere entis principem occupat locum, est causa et fundamentum omnium accidentium, quae non intelliguntur neque sunt, nisi per ordinem ad substantiam in qua et per quam naturaliter esse habent.

Quae cum ita habeant, quaestio haec quae versatur circa substantiam praedicamentalem diligentissime nobis tractanda est, tum quia ad agnitionem pulcherrima, tum vel maxime quia admodum necessaria ad alias philosophiae partes enodandas, quae in ea innituntur. Siquidem proprium obiectum intellectus nostri est essentia rerum visibilibus abstracte cognita et maxime essentia substantialis, ex qua ad res invisibiles cognoscendas progredimur. Si ergo in propria ratione substantiae serutanda a veritate intellectus aberrat, ipsum humanae scientiae aedificium quasi subducto fundamento corruat necesse est. Accedit quod substantia materialis, quae primo a nobis cognoscitur immaterialiter et penes praedicata quidditativa, si spectatur prout singu-